

МОДЕЛЮВАННЯ СИНОНІМІЧНИХ РЯДІВ ДЕАД'ЕКТИВІВ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ 'STRONG-WEAK'

© Гасько О. Л., 2001

Синонімічний ряд розглядається як парадигматичне утворення відкритого характеру, що відповідає лише одному з лексико-семантичних варіантів домінанти. Ядерні компоненти значень є стійкими і повторюються у багатьох синонімічних рядах. Лексико-семантичне поле, утворене синонімічними рядами, відзначається тісним семантичним зв'язком своїх членів. Синонімічні ряди моделюються за даними різних лексикографічних джерел багатоступеневою процедурою, що є одним із засобів чіткої презентації структурних взаємозв'язків лексичних одиниць у межах ономаціологічного простору.

Synonymic series is regarded as an open-type paradigmatic formation corresponding only to one of the dominant lexical-semantic variants. Nuclear meaning components are stable, they are repeated in a number of synonymic series. Lexical-semantic field containing synonymic series is characterized by its members tight semantic relationship. Synonymic series modelling being the result of a multilevel procedure based on the different lexicographical sources serves for the presentation of lexical units structural correlations within onomasiological space.

Синонімічний ряд, маючи свої межі, є парадигматичним утворенням відкритого характеру. Диференційна роль щодо включення певного слова до синонімічного ряду належить домінанті. Кожний синонімічний ряд відповідає лише одному з лексико-семантичних варіантів (ЛСВ) домінанти. Одна і та ж словникова одиниця може входити у різні синонімічні ряди відповідно до різних ЛСВ своєї смислової структури, набуваючи при цьому центрального чи периферійного статусу.

Синонімічні ряди розглядаються як мінімальні угруповання лексико-семантичної системи [2, с.7–8], об'єднані на основі спільного з домінантою ряду ЛСВ. Лексико-семантичне поле, утворене синонімічними рядами, відзначається тісним семантичним зв'язком своїх членів, оскільки у слів одного синонімічного ряду співпадають як інваріантні, так і деякі варіативні компоненти значень [6, с.68]. У зв'язку з тим, що значна кількість слів є полісемантами, основою синонімічності слід вважати спільність хоча б одного структурного компонента значення [3, с.54]. Ядерні компоненти загальних значень є стійкими і повторюються у багатьох синонімічних рядах.

Словник-тезаурус англійської мови на історичній основі був би перспективним для ономаціологічних досліджень у діахронії.

У статті розглядається моделювання синонімічних рядів дериватарію лексико-семантичного поля 'strong-weak' за міжчастиним параметром.

Кількісний склад вихідних синонімічних рядів визначився за даними різних лексикографічних джерел багатоступеневим відбором синонімів за кожним ЛСВ. Синонімічні ряди, наведені у словнику [11] були доповнені даними словника [12].

Домінанти 'strong / weak' налічують відповідно 11 та 5 синонімічних рядів, релевантних для подальшого вивчення. Це зумовлено кількістю ЛСВ їх семантичної структури,

поданих рядами синонімів, що є конститuentами досліджуваного лексико-семантичного поля. Всі члени кожного синонімічного ряду домінант 'strong / weak' у свою чергу були подані як домінанти зі своїми власними синонімічними рядами (73 ряди підгрупи позитивної оцінки прикметника 'strong' та 38 рядів антонімічної підгрупи прикметника 'weak'). Отже, всього було набрано 127 базових синонімічних рядів, на основі яких укладався дериватарій вторинних синонімічних рядів відприкметникових похідних [10].

Дериваційною базою у словотворі є не ціла семантична структура слова, а його окремих ЛСВ, що поєднується з афіксом [4, с.6]. Деякі члени синонімічних рядів є як і домінанти полісемантичними. У таких випадках, щоб відмежувати периферійний склад, фіксувались ті ЛСВ, котрі у своїх тлумаченнях містили прикметники 'strong'/'weak'. Це пояснює той факт, що певні домінанти синонімічних рядів дериватарію розпочинають по кілька рядів, які відповідають саме таким ЛСВ; тому для значної кількості синонімічних рядів наявність ЛСВ, спільних з домінантами 'strong'/'weak' не має домінуючого характеру. Відмінність дериваційних зв'язків різних ЛСВ багатозначних слів може служити додатковим критерієм їх розмежування [8, с.90] та експлікації зв'язків між синонімічними рядами похідних різних частин мови.

Ряди змодельовані відповідно до об'єкта дослідження. Охоплено весь дериватарій прикметників 'strong / weak' та їх синонімів із збереженням гніздової структури шляхом впорядкування синонімічних рядів вершинних прикметників та рядів їх похідних певними блоками. Категоріальні похідні (прикметники, іменники, прислівники та дієслова), а також дієприкметники та вербальні субстантиви згруповані згідно I, II, III кроку деривації; похідні IV кроку, як такого, що рідко зустрічається, наведені окремо. Кожний із 26 синонімічних рядів блоку отримав умовну назву: прикметник похідний I, прикметник міри ознаки, прикметник наявності ознаки, прикметник відсутності ознаки, прикметник похідний II, прикметник похідний III, прислівник, аналогічний вершинному прикметнику, прислівник з суфіксом -ly, прислівник похідний II, іменник, аналогічний вершинному прикметнику, іменник стану або якості, іменник-особа, іменник-річ, іменник похідний II, іменник похідний III, дієслово аналогічне вершинному прикметнику, дієслово похідне I, дієслово похідне II, дієприкметник (-ed), дієприкметник похідний II (-ed), дієприкметник(-ing), дієприкметник похідний II (-ing), дієприкметник похідний III (-ing), вербальний субстантив, вербальний субстантив похідний II, вербальний субстантив похідний III.

Ономасіологічні поля деад'єктивів вивчались окремо для синонімічних рядів дериватарію прикметників 'strong / weak', а також для всіх членів цих рядів, наведених у свою чергу в ролі домінант, розділених за підгрупами позитивної та негативної оцінки. Одночасно було вилучено значну кількість складних похідних слів, нерелевантних для подальшого вивчення як такі, що не вписуються у схему членів синонімічних рядів: faint-heart (іменник та прикметник), faint-hearted, faint-heartedly, faintheartedness; slender-beaked, slender-billed, slender-bodied; lighthead (іменник), lightheaded (прикметник, прислівник), lightheadedly, lightheadedness тощо. Інші компоненти складених слів, такі як -man, -like, -wise, -well, -self мають словесне походження і перебувають у процесі перетворення на суфікси [1, с.21], утворюють похідні, що не підлягають класифікації за синонімічними рядами, тому вони не розглядаються. Основна увага була приділена дериватам, утвореним внаслідок суфіксації та конверсії. При конверсії похідне слово, не відрізняючись від базової одиниці формою, належить до іншої частини мови. Значення, виражені префіксами, значно відрізняються у семантичному аспекті від значень суфіксів. У процесі префіксації зберіга-

ється категоріальне значення слова. Префікси не є транспонуючими і не зумовлюють переходу до іншої частини мови. Суфікси ж мають значення, притаманні частинам мови як лексико-граматичним категоріям. Саме ці останні є релевантними для даного дослідження.

Зафіксовано синонімічні ряди похідних із максимальною довжиною 25 лексем; налічується 528 двочленних та 407 тричленних рядів.

Синонімічні зв'язки, що базуються на основних семантичних компонентах значень ряду слів, відображаються і в дериватах. Важливо вивчати слова порівняно з їх похідними [9, р.14]. Виявлення закономірностей семантичних відносин між базовими та похідними одиницями сприяє розробці універсальних словникових дефініцій дериватів [7, с.5]. Вивчення словотвірної системи через порівняння дериваційних особливостей різних частин мови – ефективний шлях її об'єктивації [5, с.59]. Дослідження словотвору та дериватарію певної лексико-граматичної категорії сприяє її всебічному опису у семантичному аспекті.

Моделювання синонімічних рядів є одним із засобів чіткої презентації структурних взаємозв'язків лексичних одиниць в межах ономасіологічного простору загалом та лексико-семантичного поля зокрема.

1. Акодес М.И. *Английский язык. Имя прилагательное*. К., 1987. 104с. 2. Батрак А.В. *Семантическая инвариантность и словообразовательные процессы*. М., 1974. 3. Березжан С.Г. *О критериях синонимичности в лексике* // Научн. докл. ВШ "Филологические науки". 1967. № 4. С.47-55. 4. Бобровская Е.Н. *Множественная деривация как источник полисемии производного слова (на материале суффиксальных производных прилагательных современного английского языка)*. М., 1986. 5. Кузнецова О.А. *Типологические особенности отыменных словообразовательных гнезд (на материале современного английского языка)* // Словообразование и его место в курсе обучения иностранному языку. Владивосток, ДВГУ, 1983. С.58–64. 6. Павлова Е.М. *Использование метода компонентного анализа и данных синтагматики при определении структуры лексико-семантических групп* // Уровни лингвистического анализа в синхронии и диахронии. Межвузовский сборник научных трудов. Л., 1986. С. 67-74. 7. Панько С.С. *Суффиксальное производство имен и некоторые вопросы идентификации словообразовательных значений*. К., 1978. 8. Шрамм А.Н. *Очерки по семантике качественных прилагательных*. 1979. 9. J.R.Firth. *Papers in Linguistics 1934-1951*. Oxford University Press. Amen House, London. 1964. 10. *A New English Dictionary on Historical Principles* // Ed. By J.A.H. Murray. Oxford, 1888-1933. Vol. I–XII. 11. Charlton Laird. *Webster's New World Thesaurus*. Prentice Hall Press, 1985. 12. *Random House Roget's Thesaurus*. Ballantine Books. NewYork, 1995.